

MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA OLIB BORILAYOTGAN ISLOHOTLAR

Rajabova Zamira Qodirberganovna

Xorazm viloyati Shovot tumani 1-DMTT uslubchisi

Annotatsiya: Maqolada O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimidagi islohotlar tatbiq qilingan ishlar samarasi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, islohot, bola shaxsi, ijtimoiylashuv, pedagog-tarbiyachi, tarbiya, yo'l xaritasini, moslashuv, rivojlanish.

Ta'lim sohasidagi o'zgarishlar sharoitida, bir tomondan, uning barcha sohalarida sezilarli o'zgarishlar, ikkinchi tomondan, ilmiy-texnikaviy taraqqiyot, ta'lim tabiati va mazmunidagi o'zgarishlar sohani rivojlantirish uchun muhim va maqbul strategiyani ishlab chiqish hamda yangicha yondashuv va yechimlarni talab etishi tabiiy. Bu borada jamiyatdagi ijtimoiy qarashlarning, tegishli ilmiy tadqiqotlarning rivojlanishidagi izlanishlar va bashoratlarni tahlil qilish zarurati ham paydo bo'lmoqda, bunday tahlillarni faqatgina ilmiy-tanqidiy va ijodiy yondashuvlar asosida chuqur bilim va erkin fikrlarga tayanibgina amalga oshirishi mumkin. Tezkor va axborotlar zamonida kundalik turmush, jamiyatdagi odamlar orasidagi o'zaro munosabat shakllari barchadan, xususan pedagoglardan bolalarga nafaqat ta'lim berishni, balki, birinchi navbatda, yuqori natijalarga erishish va ijtimoiy munosabatga kirishish zaruriyat ekanligini anglatishga doirligini bolalarga anglatish va ularning individual qobiliyatlarni ochib berishga qaratilshi talab qilinadi. Bugungi kunda jamiyatda mavjud bo'lgan turli sohalardagi qarama-qarshiliklarni faol va konstruktiv tarzda hal eta oladigan, ijodiy yondashuv, tashabbuskorlik qobiliyatiga ega shaxslarga bo'lgan ehtiyojni ta'minlash dolzarb muammo hisoblanadi. Ta'lim sohasidagi o'zgarishlar sharoitida, bir tomondan, uning barcha sohalarida sezilarli o'zgarishlar, ikkinchi tomondan, ilmiy-texnikaviy taraqqiyot, ta'lim tabiati va mazmunidagi o'zgarishlar sohani rivojlantirish uchun muhim va maqbul strategiyani ishlab chiqish hamda yangicha yondashuv va yechimlarni talab etishi tabiiy. Bu borada jamiyatdagi ijtimoiy qarashlarning, tegishli ilmiy tadqiqotlarning rivojlanishidagi izlanishlar va bashoratlarni tahlil qilish zarurati ham paydo bo'lmoqda, bunday tahlillarni faqatgina ilmiy-tanqidiy va ijodiy yondashuvlar asosida chuqur bilim va erkin fikrlarga tayanibgina amalga oshirishi mumkin. Tezkor va axborotlar zamonida kundalik turmush, jamiyatdagi odamlar orasidagi o'zaro munosabat shakllari barchadan, xususan pedagoglardan bolalarga nafaqat ta'lim berishni, balki, birinchi navbatda, yuqori natijalarga erishish va ijtimoiy munosabatga kirishish zaruriyat ekanligini anglatishga doirligini bolalarga anglatish va ularning individual qobiliyatlarni ochib berishga qaratilshi talab qilinadi. Bugungi kunda jamiyatda mavjud bo'lgan turli sohalardagi qarama-qarshiliklarni faol va konstruktiv tarzda hal eta oladigan, ijodiy yondashuv, tashabbuskorlik qobiliyatiga ega shaxslarga bo'lgan ehtiyojni ta'minlash dolzarb muammo hisoblanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari yuzasidan turli xil qarashlarning mavjudligi, bizning fikrimizcha, ta'lim tizimining poydevori bo'lgan maktabgacha ta'lim bosqichi faoliyatining maqsadini aniq tushunmaslikka olib keladi. Hatto bugungi kunda sotsiologiya fani doirasida bu faoliyatining mohiyati va mazmuni yuzasidan: bolalarni maktabga tayyorlash bosqichi sifatida; bola shaxsini rivojlantirishning ilk qadamlari sifatida; bolaning jamiyatga samarali moslashishining asosiy mexanizmlari va yo'llarini shakllantirish davri sifatida turlicha qarashlar mavjud. Mamlakatimizda ta'lim sohasida olib borilayotgan o'zgarishlarni tahlil qilar ekanmiz, bu islohotlar samarasi zamonaviy innovatsiyalarni amalga tatbiq etish bilan bog'liq degan xulosaga kelishimizga asos bo'ldi. Maktabgacha ta'lim sohasidagi o'zgarishlar, maktabgacha ta'limning asosiy vazifasi bolalar hayotini rivojlantirish orqali ularni maktabga yanada sifatli va samarali tayyorlash ekanligi ayon bo'ladi hamda ularni shaxs sifatida shakllanishini ta'minlash usullarining ko'payishi bilan tasdiqlanadi. Shu boisdan ham maktabgacha ta'limning bugungi holatini ushbu sohaga innovatsiyalarni joriy etishning boshlang'ich nuqtasi sifatida tahlil qilish, shuningdek, islohotlarning eng istiqbolli yo'nalishlarini belgilash va amaliyotga tatbiq etish dolzarb ahamiyatga ega. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, bugungi kunda maktabgacha ta'lim sohasida o'rta tashlanayotgan savollar va muammolar malakali va asosli javobni talab qiladi, bu faqat zamonaviy ota-onalar, pedagog-tarbiyachilar va maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlarining fikrlari, yo'nalishlari va munosabatlarini sotsiologik o'rganish asosidagina yechimini topishi mumkin. Maktabgacha ta'limga hamda maktabgacha yoshdagi bolalarning ta'lim-tarbiyasiga berilayotgan e'tiborni sotsiologik jihatdan o'rganilishi orqali biz soha rivojini ta'minlovchi mukammal yo'l xaritasini yaratishimiz mumkin bo'ladi. Maktabgacha ta'limda amalga oshirilayotgan islohotlar orqali mavjud muammolar tizimning imkoniyatlarini hisobga olgan holda pedagogik jihatdan juda ko'p tadqiq etilgan, maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishga zamonaviy yondashuvning istiqbollari ishlab chiqilgan.[4] Endilikda esa buni umumiy nazariy va sotsiologik yondashuvlar asosida bola hayotida maktabgacha ta'lim tashkilotining roli va vazifalarining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish orqali maktabgacha yoshdagi bolalarning muammolarini pedagogik tushunish, bola shaxsini rivojlanishini psixologik qo'llab-quvvatlash, maktabgacha ta'limning bola hayotidagi ijtimoiy va shaxsiy yo'nalishi, maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagog-tarbiyachisi faoliyatining yetakchi turlari, undagi mavjud muammolarni o'rganish bevosita maktabgacha ta'lim tizimining faoliyati muammolarni hal qilishga yo'l ochadi. Shu bilan birga rivojlanish sari intilayotgan mamlakatimizdagi maktabgacha ta'lim tizimining hozirgi holatining muhim xususiyatlarini har jihatdan sotsiologik tahlil qilish ushbu sohani yanada takomillashtirish darajasini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda 3-7 yoshli bolalarning umumiy sonidan (2,8 mln.) 1 829 328 bola yoki maktabgacha yoshdagi aholining 64,9 foizi maktabgacha ta'lim bilan qamrab olindi. Shu bilan birga, 2021-yil 3 chorak yakuniga ko'ra, O'zbekiston Respublikasida 24 922 ta maktabgacha ta'lim tashkiloti, shu jumladan 6 382 ta davlat va 18 540 ta nodavlat, shu jumladan 803 ta xususiy, 16 646 ta oilaviy va DXSH doirasida 1 091 ta nodavlat MTT faoliyat

ko'rsatmoqda. Yuqoridagi ma'lumotlar esa, foizlar ko'rsatkichi yildan-yilga ortib borganini ko'rsatadi. Bundan tashqari, "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qaroriga muvofiq, 2030-yilga kelib maktabgacha ta'limga bolalarning 80,8 foizini qamrab olish rejalashtirilgan. Statistik ma'lumotlarga tayanib aytadigan bo'lsak, mazkur soha rivoji yo'lida ajratilgan davlat byudjeti xarajatlari yildan-yilga o'sib borganligini ko'rish mumkin. Yalpi ichki mahsulotga nisbatan ta'lim xarajatlari ulushidagi davlat byudjeti harajatlari 2017-yil 15,5 foizni tashkil etgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2021-yilga kelib 21,8 foizga ortdi. 2018-2021-yillarda Investitsiya davlat dasturiga ko'ra, 2017-yilda respublika bo'yicha jami 265,2 mlrd. so'mlik 303 ta maktabgacha ta'lim obyektlari (1 ta yangidan qurilgan, 302 ta rekonstruksiya qilingan) qurib foydalanishga tayyor holda topshirilgan. 2018-2021-yillarda Davlat dasturi doirasida jami 1447 ta maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qurilish va rekonstruksiya ishlari amalga oshirildi.

Bugungi yangilanayotgan O'zbekistonda maktabgacha yoshdagi bolalarning davr talabiga mos tarzda zamonaviy g'oyalar va tushunchalar, bola shaxsiga yo'naltirilgan, yangi o'quv dasturlariga asoslangan ta'lim talablari, shaxs, faoliyat va ijtimoiy tuzilish nazariyasidan kelib chiqqan xolda ish yuritish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Mazmunan olib qaraganda bolalarning rivojlanish jarayoni biz yuqorida aytib o'tganimiz qadriyatlar, me'yorlar, bilimlar, xulq-atvor shakllari, barchaga ma'lum bir madaniyat qirraqlari sifatida munosabat, sotsializatsiya jarayoni bilan tanishish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonuni - 2019 yil 16 dekabr 2. 2020 yil 22 dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son qarori.
3. Nazirova G.M. Maktabgacha ta'lim muassasalarida pedagogik jarayonlarni takomillashtirish Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (phd) dissertatsiya. Toshkent 2019 yil
4. Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan yangi Davlat talablari. – T.: 2018.
5. Ниязметова, Р. Х., & Эшчанова, Г. Н. (2013). Некоторые вопросы обучения восприятия и выразительному чтению русскоязычных учащихся на уроках узбекского языка. Молодой ученый, (12), 506-508.
6. Gaynazarova G.A. Actual Problems of Continuous Qualification Improving of Preschool Educational Institution Tutors // Eastern European Scientific Journal. Ausgabe, ISSN 2199- 7977, DOI 10.12851/EESJ201808. – Germany, 2018.- №4 – Pp.104-109. (13.00.00; №3)